

МАРИНА М. НИКОЛИЋ¹

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ С ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

СВЕТЛАНА М. СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК²

СЛОБОДАН Б. НОВОКМЕТ³

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НОВЕ РЕЧИ У СРПСКОМ ЈАВНОМ ДИСКУРСУ КАО ПОСЛЕДИЦА ПАНДЕМИЈЕ КОВИДА 19

САЖЕТАК. Циљ рада је приказати лексичке промене у српском јавном дискурсу изазване пандемијом ковида 19, који проузрокује вирус из групе коронавируса.⁴ У раду су анализирани речи и изрази који су врло брзо са лексичке периферије, из медицинске терминологије, прошириле домен своје употребе и постале део општег лексичког фонда, као и нове творенице њима мотивисане, које још увек немају довољну фреквенност да би им се могао одредити тачан статус. Представљени су етимолошки, лексичко-семантички и творбени профили таквих речи и израза (позајмљивање, промена или развијање нових значења код већ постојећих речи, искоришћавање творбених потенцијала српског језика и итд.), њихове стилске и прагматичке особине, а размотрена су и одређена правописна питања у вези са њиховим писањем.

¹ marina.nikolic@isj.sanu.ac.rs

² svetlana.slijepcevic@isj.sanu.ac.rs

³ slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs

Овај рад финансирано је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-9/2021-14 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ. Рад је примљен 3. јануара 2021, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 24. марта 2021.

Кључне речи: нове речи; неологизми; околионализми; сложеннице; полусложеннице; изведенице; правопис; творба речи; српски језик.

УВОД

Нове друштвене околности обавезно се очитују и у језику, нарочито на нивоу лексике. Он се прилагођава ситуацији најпре и најчешће реорганизацијом свог лексичког система (продирање лексема с периферије или терминологије у општи лексички фонд или промена и обогаћивање значења постојећих лексема) или креирањем нових лексичких средстава. Ово је опште обележје језика, па се такав начин промена огледа и у српском језику, али и у светским језицима.⁵ Да је појава новог вируса и његово ширење утицало на такве тенденције у језицима широм света указује све

⁴ Према правилу које се примењује у медицинској терминологији да се спојено пишу називи групе вируса (нпр. рабдовируси, реовируси, ретровируси и сл., в. Клајн и Шипка, 2006, стр. 1018, 1060, 1070, 1088), а одвојено уколико се ради о вирусу болести коју он изазива (нпр. ХИВ вирус / вирус ХИВ-а, ебола вирус / вирус еболе, рубеола вирус / вирус рубеоле и сл.) мишљења смо да је одговарајуће решење за српски језик *коронавирус* (Језикофил, 2020: 7. 2. 2020). Слично решење актуелно је у хрватском (в. <https://jezik.hr/koronavirus/?slovo=d>, приступљено: 15. 10. 2020), словеначком (в. Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>, приступљено: 15. 10. 2020) или нпр. руском језику (в. нпр. рад „История изучения и современная классификация коронавируса” на сајту <https://www.iimmun.ru/iimm/article/view/1412#>, приступљено: 16. 10. 2020). Одбор за стандардизацију српског језика одлуком од 4. фебруара (објављена на веб-сајту Одбора 8. фебруара 2020. године; в. <http://www.ossj.rs/odluke-i-sao-pstenja/pisanje-naziva-jednog-virusa/>, приступљено: 15. 10. 2020) закључио је да назив вируса треба писати *вирус корона*, јер „ова конструкција у српском језику потпада под атрибутивне конструкције, а у њима шири појам долази испред ужег“. У тренутку писања рада у штампаним и електронском медијима су и даље биле актуелне три варијанте: *коронавирус*, *корона вирус* и *вирус корона* (в. нпр. *Полиџика* онлајн од 16. 10. 2020 – наслов: *Миштројолић Амфилохије нема коронавирус*, www.politika.rs/scc/clanak/463780/Митрополит-Амфилохије-нема-коронавирус, приступљено: 16. 10. 2020).

⁵ Тако су лексикографи из *Оксфордској речника енглеској језика* забележили значајне допуне електронског издања овог најутицајнијег речника енглеског језика лексемама и изразима које се доводе у везу са глобалном пандемијом ковида 19, као што су *social distancing* (друштвена дистанца) или *self-isolation* (самоизолација), као и речи које именују и описују вирус и различите утицаје које је вирус оставио на грађане, док се основна допуна односи на уврштавање назива болести *ковид 19* у речник (извор: <https://public.oed.com/blog/the-language-of-covid-19/>, приступљено: 15. 10. 2020).

већи број лингвистичких радова који се баве језиком у доба пандемије или научних скупова с истом темом.⁶

Најпре треба дати одговор на питање зашто долази до проширивања лексичког инвентара неког језика. Лексички прилив је по правилу условљен околностима у којима једна друштвена заједница комуницира својим националним језиком (Радовић-Тешић, 2009, стр. 53). За то постоји неколико разлога:

- 1) појаве се нови појмови/предмети/појаве којима треба дати име;
- 2) настане нови назив као додатак већ постојећима с различитом мотивацијом:
 - а) експресивни назив – дерогативни, вулгарни, еуфемистички, шаљиви итд.;
 - б) стилистички обележени назив – жаргон, формални/неформални, разни регистри;
 - в) прагматички фактори за стварање новог назива – језичка економија, естетски разлози, помодни трендови, тренутна инспирација итд.
- 3) историјски, политички и др. (в. Muhvić-Dimanovski, 2005, стр. 4; исп. Оташевић, 2008).

⁶ За ову прилику издвајамо један од значајнијих догађаја те врсте – годишњу конференцију (вебинар) у организацији Европске федерације националних института за језик (енгл. EFNIL) одржану 30. септембра и 1. октобра 2020. године под називом „Language in the corona crisis”. Једна од секција *The Lexicon used in the Corona Discourse* била је посвећена управо новој лексици забележеној у различитим језицима насталом под утицајем пандемије. Представници института за језик из Холандије, Немачке, Хрватске, Аустралије, Естоније, Италије и Норвешке представили су промене у језику изазване пандемијом која је у току. Такође, неколико европских института већ је направило и онлајн речнике нових речи и израза који су се проширили у овим језицима од проглашења пандемије. Издвајамо *Нови речник корона њандемије* (нем. Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie) Института за немачки језик у Лајпцигу (Leibniz-Institut für Deutsche Sprache) (на адреси: <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#>, приступљено: 15. 10. 2020) и *Појмовник коронавируса* Института за хрватски језик и језикословље (на адреси: <https://jezik.hr/koronavirus/?slovo=d>, приступљено: 16. 10. 2020). Почетком јануара 2021. године и на сајту Института за српски језик САНУ објављен је српски онлајн *Речник појмова из периода епидемије ковида* (на адреси: <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojava-iz-perioda-kovida/>, приступљено: 10. 1. 2020).

У нашем раду кључан је први фактор,⁷ а то је нова појава (вирус) за који испрва не постоји назив, него се користи хипероним метонимијски мотивисан узрочником (*коронавирус*), да би касније дошло до формирања стручног назива (*SARS-CoV-2*), који због саме природе такве замене није заживео, што је довело до стварања колоквијалног назива вируса (*корона*),⁸ до установљења назива болести коју поменути вирус изазива (*ковид 19*). Међутим, убрзо су и сви остали наведени фактори имали утицај на продукцију нових речи, о чему ће касније детаљније бити речи.⁹

Под неологизмом се подразумева „нова твореница, новостворена ријеч; нова ријеч односно нови израз који се у разговорноме језику још није потпуно удомаћио“ (Levandovski, 1994, стр. 744, према: Muhić-Dimanovski, 2005, стр. 3). Заправо, неологизам се може схватити као „језичка новотворевина, ново искована и још не опћенито прихваћена ријеч или израз; ковање и употреба старих ријечи у новом значењу; ријеч, израз, конструкција која је недавно ушла у језик“ (Simeon, 1969, стр. 904–905), односно „неологизам је нова ријеч, ново значење неке, већ постојеће, ријечи, али такођер посуђеница (не само из страног језика него и жаргона појединих других скупина); напokon и ријеч која је поново оживјела“ (Mounin, 1974, стр. 229–230, према: Muhić-Dimanovski, 2005, стр. 3). У лингвистичкој литератури утврђује се пет разли-

⁷ Ваља имати на уму да сваки историјски период носи промене у саставу речи. Тако су и нагле друштвене промене [...] те нагли технички и технолошки развој, донеле нову лексику која треба да буде правовремено лексикографски забележена и по потреби нормативно третирана, али не спорадично и успут него систематски (Радовић-Тешић, 2009, стр. 54–55).

⁸ Лексема *корона* (лат. *corona*) забележена је у речнику САНУ у значењима 1. *а. круна, венац као симбол власици, досијојансџива и сл.; б. свештао круи, џрсџен око џлаве свештаца, ореол, нимбус; 2. астр. сџољни, најразређенији слој Сунчеве аџмосфере, који се види као свештао венац око Сунца за време њејовој џошџуној џомирачења; 3. (исп. лат. corona) муз. знак у облику џолукруа и џшачке који се сџавља изнад или исџод ноше, џаузе и др. и који означава да се џон, џауза и сл. џродуџују (обично за џоловину своја џрајања); 4. цркв. кат. сџуџ, сасџанак свешџеника одређеној црквеној џодручја. Породица коронавируса названа је према облику честица вируса гледаних под електронским микроскопом, на чијој се површини од протеина формирају израстине које личе на круну (о овоме више на сајту о интернационалној таксономији вируса: https://talk.ictvonline.org//taxonomy/p/taxonomy-history?taxnode_id=201851847, приступљено: 19. 10. 2020).*

⁹ Лингвисти оправдано постављају питање шта се све неологизмом може сматрати, нпр. „да ли је неологизам термин који је одскора ушао у општи фонд, а у одређеној струци је одавно познат“ (Радовић-Тешић, 2009, стр. 57).

читих тачака настанка неологизма: 1) тек изговорена или написана нова реч; 2) тек преузета нова реч; 3) заживела реч у стандардном језику; 4) већ дуже времена употребљена реч у савременом језику; 5) реч која је била или јесте нова у стандардном језику (Савић, 1984, стр. 161). Као типови неологизама наводе се: а) лексички неологизми (који се односе на нове појмове); б) лексичко-семантички неологизми (који се односе на преосмишљавања постојећих назива у језику); в) индивидуализми – оцазионализми (направљени по обрасцу нормативних творбених модела српског језика) (Радовић-Тешић, 2009, стр. 59), а могу се и поделити на а) неологизме-позајмљенице; б) семантичке неологизме; в) творбене неологизме (Жданова, 2012, стр. 390, према: Драгићевић, 2020, стр. 110).

Узимајући у обзир наведене дефиниције, можемо резимирати следеће:

Неологизам је по појављивању нова или постојећа реч са новим значењем, по пореклу домаћа или позајмљена (из страног језика), по степену раширености у мањој или већој мери прихваћена и према употреби налази се у општој (неспецијализованој) употреби. Као један од кључних критеријума настанка и појаве неологизама мора се узети и то да нова реч „попуњава празнину у именовању, тј. да постоји језичка потреба за њом“ (Радовић-Тешић, 2009, стр. 58). На њих се гледа као на нестандартне речи које временом могу да се стандардизују или изгубе (И. 56). Што се распрострањености тиче, неологизми су претежно хоризонтално распрострањени, док је вертикална распрострањеност мања у односу на територијалну. То би значило да је већа вероватноћа да ће се нека нова реч у једном тренутку употребљавати у свим крајевима неког језичког простора, него што ће се користити у свим друштвеним слојевима.¹⁰

ПОРЕКЛО. У највећој мери неологизми су резултат позајмљивања, а највећи број њих долази из енглеског језика (в. Радовић-Тешић, 2009, стр. 59; Драгићевић, 2020, стр. 108–109). У литератури се наводи да је међу неологизмима више од 40 процената англицизама (в. Muhvić-Dimanovski, 2005). Тако је и међу новим речима насталим у доба пандемије, које су чак доминантно глобални ан-

¹⁰ Сама чињеница да су неологизми *нове речи* упућује нас на све функционалне језичке стилове (и подстилове) у којима се оне јављају: разговорни, административни, новинарски, књижевно-уметнички, термилошки, па се они с тог аспекта различито морају и посматрати (Радовић-Тешић, 2009, стр. 56).

глицизми. Уз глобализме *коронавирус*, *ковид*, *ѿандемија*, *инфодемиија* и сл., на пример, реч *ковидиоѿ* скована је у енглеском језику и за врло кратко време постала је интернационални неологизам, будући да је, убрзо по настанку, продрла у српски језик, али и у друге језике: засад је има у француском, немачком, италијанском, шпанском, турском, грчком, чешком и др. Настала је сливањем две речи: *ковид* (назив за болест коју изазива најновији мутирани вирус из породице коронавируса) и *идиоѿ*. О заступљености и трајању ових речи, односно о мери задржавања у језику може се дати само начелна напомена.¹¹ Међутим, посматрајући, рецимо, називе болести *ѿѿичји ѿриѿ* или *свињски ѿриѿ*, можемо дати процену да ће назив вируса и болести изазване њиме (*ковид 19*), као и речи настале творбеним процесима од њих, опстајати још дуго у језику. И то не само зато што ће новооткривени вирус и болест и даље постојати већ и стога што ће се последице пандемије осећати и у будућности. Живот са коронавирусом добио је чак и свој назив – *нова реалносиѿ* (или понегде *нова нормалносиѿ*).¹²

Да би се прецизно раздвојило шта припада новој лексици у смислу неологизама од околионализама, важно је јасно направити разлику између та два типа нове лексике. „Према најчешће

¹¹ Више пута се десило да нормативисти неком неологизму или кованици предвиде кратко трајање, а да даља употреба и останац у систему то демантује (Радовић-Тешић, 2009, стр. 56). С друге стране, све више се говори и о комуникационом приступу лексикографији, који подразумева излагање у сусрет потребама просечног корисника, тј. пописивање и дефинисање у речницима оних речи и израза који осликавају одређену социокултурну димензију (в. Драгићевић, 2020, стр. 114), у шта би могао да спада и већи број нових речи које ће бити поменуте у овом раду.

¹² „*Nošenje maski, održavanje distance i dezinfekcija ruku u svakodnevnom životu moraju biti naša nova realnost jer bez toga ne možemo napred, niti je moguće smanjiti štetu*“, рекао је на конференцији за новинаре епидемиолог др Милан Крек, директор националног Института за јавно здравље Словеније (Недељник 2. 9. 2020); Ако Свetsка здравствена организација каже да је ово Ковид маратон, то значи да као маратонци морамо да трчимо трку у којој треба да покажемо стрпљенје, имамо мање циљеве и будемо истрајни, рекла је Милца Вукелић, доцент на Оделјенју за психологију Филозофског факултета у Београду, која је на сусрету „Ask an expert“ у организацији Српске асоцијације менаџера говорила о томе како да сачувемо ментално здравље у „*новој реалности*“, која је усљедила као последица епидемије корона вируса (Телеграф, 31. 7. 2020); Како се наводи, они ће младима пренети своја искуства и изазове са којима су се сусретали током свог развојног пута и охрабрити их да храбро започну своју каријеру у времену *нове реалности* (РТС, 28. 9. 2020); Нова сезона Опере СНП-а прилагођена *новој реалности* (Дневник, 28. 8. 2020); Шта је то „*нова нормалносиѿ*“ и да ли је привремена, или ће постати нови начин понашања људи у целом свету? (РТС, 5. 9. 2020).

навођеном схватању у савременој славистици први пут регистрована лексема назива се индивидуализам [...] Оказионализми су индивидуализми који имају неуобичајену структуру или садрже нераспрострањено творбено средство, а потенцијалне речи по свему личе на постојеће [...] али нису регистроване и за њих не постоји више од једне потврде или малог броја њих“ (Драгићевић, 2020, стр. 109). Ђорђе Оташевић (1994) закључује да постоји неколико кључних фактора који одлучују о томе да ли је нека реч неологизам или okazaionalizam. Иако на првом месту Оташевић сматра да су неологизми потпуно у складу са језичким системом и граде се по продуктивним творбеним обрасцима, док су okazaionalizmi често непродуктивни, нарушавају творбене законитости и имају нормативно-експресивну функцију (иако њихов творбени модел временом може постати узалан (в. Оташевић и Сикимић, 1992, стр. 67; 1991, стр. 80)), ово се у савременом језику ипак није показало као потпуно тачно. Неретко има речи које опстану у лексичком систему упркос томе што нису грађене према постојећем творбеном моделу или пак крше норму.¹³ О разлици између okazaionalizama и неологизама најчешће вреди говорити само у смислу тренутног коришћења наспрам ширења употребе (неологизми остану и опстану и кроз време и кроз стилове). Међутим, треба рећи и да је степен важности контекста за значење неологизма неупоредиво мањи него што је код okazaionalizama, као што је степен експресивности и необичности неологизма мањи него што је то случај код okazaionalizama, док је фреквентност код неологизама знатно већа него што је то код okazaionalizama, где углавном и долази само до једне или јединствене употребе. Оказионализмима се махом сматрају стилски неологизми, дакле, оне речи које су створене за потребе неког конкретног дела, и њих има врло мало, поготову зато што су у питању речи чије је употреба ограничена, иако није немогуће да и они уђу у општу употребу (као што је то случај са лексемом *родоџ* из 1920. године).

ПРЕДМЕТ И КОРПУС. Предмет овог рада биће неологизми настали с појавом и ширењем новог типа вируса из групе коронавируса –

¹³ На пример, нови творбени фемининатив *психолошкиња* опстао је упркос творбеном моделу који није у складу са српским дериватолошким стандардом. Наведени модел чак је постао продуктиван, па су тако заживеле *грамађушкиња*, *педагошкиња*, *хирушкиња*, а облици попут *психолоћица*, *педагоћиња* и сл., као нормативно препоручљивији, готово да нису у употреби у савременом српском језику.

САРС-КоВ-2 и болести изазване њиме, назване ковид 19. Корпус за ово истраживање прикупљен је на интернету, на друштвеним мрежама, у електронским издањима новина, у коментарима на вести, на блоговима, форумима, сајтовима различитих намена.¹⁴ У обзир су узети неологизми настали у српском језику од почетка 2020. године. Такви неологизми најчешће су први пут употребљени у марту, када је и забележен први случај особе заражене овим вирусом.¹⁵ У обзир смо узели искључиво нову лексику у српском језику, укључујући у неким случајевима и нове речи чији хомоними постоје и забележени су у речницима (нпр. *коронарац*), што сведочи о дужој и стабилној употреби, о чему ће у раду такође бити речи. Сасвим изузетно, диће представљени и описани жаргонизми (нпр. *коронаш*), и то највише из разлога високе фреквенције употребе, што ћемо посебно нагласити; али и околионализми, мотивисани појавом вируса.

ПРАВОПИСНИ АСПЕКТ. Прикупљен корпус било је неопходно забележити у складу са постојећим правописним правилима и препорукама, те смо се држали критеријума које даје *Правопис српскога језика* Матице српске, а о којим већ постоје дискусије (Слијепчевић, 2013), јер се неретко јављају недоумице у вези са писањем јединица са препозитивном детерминативном компонентом.¹⁶

Први критеријум за раздвајање полусложеничког од састављеног писања, критеријум несамосталности једне или обеју саставница (в. *Правопис српскога језика*, т. 82),¹⁷ у јединицама које почињу елементом *корона* додатно усложњава проблем због тога што се првобитни везани елемент *корона-* из лексеме *коронавируси* (назив за породицу вируса) осамосталио у значењу имена болести (*вирус корона*, како се и препоручује Одлуком Одбора за стандардизацију српског језика), а затим почео да гради везе с другим самосталним лексемама какве су *време*, *период*, *режим*, *идиош* итд. У овим спојевима, свака саставница задржава свој акценат, али

¹⁴ Прикупљање лексема за овај рад текло је паралелно са израдом *Речника јојмова из периода епидемије ковида*, те су стога делом јединице у овом раду искоришћене и за поменути речник.

¹⁵ Први случај особе заражене овим вирусом у Србији забележен је 6. марта 2020. године.

¹⁶ Све је више преузетих непроменљивих речи, посебно у функцији атрибута, које су правописно неуједначене па се обично и тако пишу неуједначено – као две речи, као сложенице или полусложенице (*џријејд услује*) (Радовић-Тешић, 2009, стр. 55).

се добија нови појам (нпр. *корона идиоџ* је пандан сливеници¹⁸ преузетој из енглеског *ковидиоџ*), а првом саставницом одређује се друга и она је у том споју непроменљива (*корона идиоџ*, *корона идиоџа*, *корона идиоџу*), али ван ње променљива, те је, чини се, препоручљиво и оправдано растављено писање у складу са т. 86а *Правоиџса срџскоџа језика* Матице српске, која обухвата двочлане спојеве посебних речи код којих прва одређује другу, а најчешће је страног порекла и схвата се као придев (непроменљив у том споју, променљив ван њега).

ТВОРБЕНИ АСПЕКТ. Највећи број прикупљених јединица преузет је из енглеског језика и адаптиран на основу изговора. Божо Ђорџић овакве јединице назива и сложеним јединицама са страном препозитивном компонентом, чији је творбени модел *комџоненџа сџираноџ џорекла + самосџална лексема као основинска реч* (Ђорџић, 2009, стр. 116), али и именичким неологизмима са страним препозитивним елементом (Ђорџић, 2008, стр. 122). Наша грађа, међутим, обухвата, поред ових, и деривате и сложенице настале у српском језику, што показује и велики степен адаптираности појединих нових речи.¹⁹ Дериватима и сложеницама у српском језику приступали смо врло опрезно, водећи рачуна о томе да ли је у питању калк или хибрид, а имајући у виду и то да су понекад читаве сливенице (попут *ковидиоџ*) преузете из енглеског језика, те их у српском морамо другачије третирати – као просте речи (о проблему позајмљеница и творбених деривата насталих у српском језику у вези са неологизмима разматрано је на сличан

¹⁷ Као критеријуми за раздвајање полусложеничког од састављеног писања у *Правоиџсу срџскоџа језика* спомињу се: а) несамосталност једне или обеју саставница и спојни вокал као пратећи формални знак овог критеријума; б) прозодијски критеријум (обједињеност акцента); в) ново значење које настаје обједињавањем саставница, чешће једнопојмовно него двопојмовно; г) код полусложеница прва саставница одређује другу, дајући јој обележје *џодверсџе речи са оџиџиџим значењем* (уп. т. 82 у *Правоиџсу*). Проблеми који се тичу писања усложњени су критеријумима из т. 86: а) непроменљивост речи страног порекла, најчешће англицизма и њена детерминативност; б) самосталност и променљивост првог члана и његова општија употреба.

¹⁸ О сличним типовима сливеница исп. Бугарски, 2003, стр. 48–49.

¹⁹ Неологизми настали творбеним начинима својственим српском језику граде се тројако: 1) са творбеном основном домаћих речи или речи одавно преузетих и усвојених у стандардном језику; 2) са творбеном основном нових стандардних речи и продуктивних суфиксалних одн. префиксалних елемената; 3) са мешавином домаћих и страних творбених елемената (Радовић-Тешић, 2009, стр. 61).

начин у Драгићевић, 2011, одакле је узета и препорука да се творбено могу анализирати „само лексеме које су у потпуности настале од домаћих творбених сегмената и хибриди који поседују бар једну очигледну домаћу творбену јединицу“, с једном врло важном оградом да се под домаћом творбеном јединицом подразумевају и речи страног порекла које су се досад довољно усталиле у српском језику, каква је *идиош* у твореници *корона идиош* или лексема *режим* у твореници *корона режим*).

У корпусу се изузетно издваја творбено гнездо структурирано око лексеме *корона*: *корона режим*, *корона идиош*, *корона време*, *корона изазов*, *корона лудило*, *коронарац*, *коронаш*, *коронашица*, *коронац*, *коронача*, *коронирајши*, *короничар*, *коронски*, *иосијкоронски*, *анишкоронски*, *коронзиван*. Посебно се издваја лексичко-семантичка група са значењем 'осоде оболеле од короне', при чему се суфиксима изражавају различите стилске компоненте: *-арац*, *-аш*, *-чар*. Суфикси *-ац* и дериват *-арац* веома су продуктивни када се додају на именичке основе са значењем припадника некој групи (*школа-рац*, *гимназијалац*), али је *-ац* веома чест са страним основама (*иаршијац*, *академац*, *јерилац*; исп. Клајн, 2003, стр. 43), отуда су и очекивани у изведеницама *коронарац*, *коронац*. Стилску обојеност уноси суфикс *-аш*, посведочен као жаргонски суфикс још у примерима насталим од страних основа *секшиаш*, *акцијаш*, *мафијаш*, које наводи Ранко Бугарски (2001, стр. 163). Друга по бројности јесте лексичко-семантичка група придева са значењем 'који је изазван коронавирусом, који је у вези с коронавирусом': *коронски*, *коронзиван*, као и придеви мотивисани њима добијени префиксацијом: *анишкоронски*, *иосијкоронски*. Такође, погрдни назив за болест добијен је извођењем суфиксом *-ача*, где он, заправо, нема посебно значење, јер и сама мотивна реч има исто значење као и дериват *коронача*. Овде се суфиксом само исказује погрдна компонента.

Иако не подједнако развијено, творбено гнездо формирано око лексеме *ковид* такође завређује пажњу јер доноси изведенице: придевску (*ковидан*), која није стилски маркирана; именичку (*ковидаш*), са стилски маркираним суфиксом *-аш*; као и низ полусложеница (узимајући у обзир правописну препоруку гореизнету): *ковид шесџи*, *ковид амдуланија*, *ковид долница*, *ковид болесник*, *ковид анксиозносџи* и др.

Оба творбена гнезда, створена у кратком периоду, сведоче о доброј адаптираности лексема *ковид* и *корона*, али и о великој самосталности лексеме *корона*, која је у овом контексту донедавно

била само компонента назива за породицу вируса.²⁰ У такве примере-сведоке спадају и сложенице *ѝаникгемија* и *инфоггемија* (с веома прозирном дводелном структуром), с тим што се оне не могу сматрати сложеницама створеним на нашем језичком тлу, а треба истаћи и разлику у статусу: *инфоггемија* је интернационализам, док се за *ѝаникгемију* тренутно не може са сигурношћу тврдити где је настала и да ли је у питању оцазионализам или не.

Стилски аспект. Неологизми могу бити деноминативни и стилстички – ови први не полазе од естетских начела него настају из потребе да се у комуникацији изрази неко ново искуство (Мухвић-Димановски, 2005, стр. 6). Када је о нашој грађи реч, запажа се да деноминативни неологизми доминирају у употреби, па тако називи вируса, болести и њиховог ширења (*коронавирус*, *ковид* итд.) припадају специјалном терминолошком фонду који се прелио у општи лексички. Иако је по регистру у питању најчешће лексика која је терминолошка и припада медицини, преко медија је продрла у свакодневни говор и престаје да буде стилски маркирана.²¹ Из разлога језичке економије и језичке редунације, настаје колоквијални назив за мутирани нови вирус. Ова лексе-

²⁰ Вреди скренути пажњу и на две жаргонске сложенице, које можемо сматрати индивидуализмима, добијене од домаћих мотивних речи *кашика* и *лизати*, *кашиколизање* и *кашиколизац*, настале у периоду Васкршњег причешћа, с недвосмислено подругљивом и сатиричном компонентом (које, с аспекта језичке слике света, осликавају одређене, углавном дерогаативне аксиолошке ставове и стереотипе према православним верницима и припадницима цркве од стране одређених људи). Овакви примери не сведоче само о креативности говорника српског језика, већ и о ставовима једног дела српског народа према актуелним друштвеним догађајима.

²¹ Да ове речи више нису на периферији лексичког система, односно да се степен удаљености од центра готово минимализовао, показали су на поменутој конференцији ЕФНИЛ Каролин Милер-Шпицер и Саша Волфер (Carolin Müller-Spitzer, Sascha Wolfer) из Института за немачки језик у Лајпцигу, у свом реферату *Recent developments in German online press in the face of the coronavirus crisis*. Они су спровели емпијско истраживање помоћу три повезана електронска ресурса (RSS corpus of German-language, cOWIDplus Analyse, cOWIDplus Viewer), дизајнирана да забележе и илуструју ефекте корона кризе у медијима. Медијски корпус обухвата 13 најпознатијих штампаних медија са немачког говорног подручја (из Немачке и Аустрије) од почетка 2020. године (пре појаве вируса) закључно са 24. септембром 2020. године. Истраживање је показало изузетну фреквентност лексичких јединица које су у вези с короном, односно деривата речи *корона*. Закључци до којих је ово истраживање довело су следећи: коронавирус потиснуо је све друге теме у други план (за пример су узели фудбал, као главну тему преокупације немачких медија, па и немачког друштва); поштравање и слабење заштитних мера утиче на варијације у дискурсу (што су мере заштите јаче, већа је

ма припада разговорном стилу и неформалном начину изражавања, док би у званичним ситуацијама свакако требало наводити пун назив вируса (САРС-КоВ-2). По бројности издвајају се неологизми који су стилски маркирани. Поједини су карактеристични за публицистику и отуда су и потекли, нпр. глобални *инфогемија* или *џаникдемија*, затим *џосџкоронски*, па и околионализам *сџендај короничар*.²²

Интензитет извештавања и ограниченост на тему ванредног стања допринели су, с једне стране, брзом ширењу нових речи, а с друге стране, и великом броју новонасталих речи којима се одражава подругљив однос према новом вирусу и болести, нпр. за назив вируса *коронача* или за назив зараженог *коронаш*, *коронашица*, *коронац*, *короничар*, *ковидаш*. Оваквим називима исказује се тежња да се носиоци болести језички маркирају и на неки начин изопште из друштва, као што је то иначе с тим типом лексике случај (нпр. *џуберан*, *џуберанка* и сл.). Различите лексеме и њихова секундарна значења, као што су *болесник* ('ненормалан, неприродан' и сл.) или *куџа* ('велико зло, пропаст, несрећа'), показују наш негативан и зазоран однос према болестима.²³

фреквенција медицинске терминологије у језику медија); истакнути вирусолози постају кључни актери у дискурсу (то место су пре короне заузимали политичари). Корпусно истраживање спровели су и сарадници Оксфордског речника енглеског језика, на корпусу који садржи преко осам милијарди речи забележених у медијском дискурсу од почетка 2017. године до данас, с тим да се овај корпус допуњује и даље, сваког месеца. Праћена је фреквентност речи *коронавирус*, *корона*, *ковид*, затим скраћенице у вези с овим речима, нове кованице настале од њих итд. Анализа података довела је до закључака да се лексички систем енглеског језика у прва четири месеца 2020. године обогатио новим речима, да је настао велики продор медицинске терминологије у општи лексички фонд и да је невероватно висока фреквентност употребе ових речи у електронском корпусу енглеског језика (<https://public.oed.com/blog/corpus-analysis-of-the-language-of-covid-19/>, приступљено: 19. 10. 2020).

²² Последњи је изузетно маркиран, њиме се исказује ироничан однос према једном од лекара, који је члан републичког кризног штаба, али се с почетка таква уска и специфична употреба проширила на све оне који се неодговорно понашају или дају неозбиљне и непроверене информације у вези с вирусом, а из реда су лекара, епидемиолога, вирусолога, заједничким именом названи – *сџрука*.

²³ То потврђују и детаљнија истраживања овог лексичког слоја: „Запажа се и да осуди заједнице подлежу неке карактеристике на које носилац објективно не може да утиче, а које су последица генетског наслеђа, природних и физиолошких процеса, склоности ка различитим болестима и сл.“ (Јовановић, 2018, стр. 40).

СТЕПЕН НЕОЛОГИЗАЦИЈЕ. Иако су предмет рада претежно неологизми, а тек спорадично околионализми у вези с коронавирусом, и међу самим неологизмима приметна је разлика у степену неологизације. Речи *ковид*, *корона*, *ковидан*, *ѿосѿкоронски* и сл., за само месец дана, врло чврсто су позициониране и утврђене у лексичком систему српског језика, док се у нешто мањој мери то може рећи за неологизме попут, рецимо, *коронеманије* или *каранѿинке*, зато што је могуће да ће се убрзо након епидемије смањити ѿихова употреба.²⁴ Најмањи степен неологизације репрезентују готово гранични случајеви између неологизама и околионализма, примери попут *коронација*, *кашиколизац*, *сѿендај короничар* и сл., због специфичне и експресивне употребе, без обзира на степен продуктивности творбених елемената.

ЗАКЉУЧАК. Глобална пандемија засада, без преседана, показује снажан утицај на језички систем, поготово ѿегов лексички део и творбене процесе, отварајући читав низ нових језичких појава. С друге стране, нове речи и изрази показују недвосмислену потребу да се на неки начин именују и у језику идентификују и нови појмови и појаве проистекле из новонастале ситуације, и да се новим језичким јединицама, у неким примерима, пренесе и одређени став. Остаје отворено питање колико ће нове речи и нови изрази превладати актуелно друштвено-политичко стање и опстати у лексичком систему, мада је сигурно да ће оне мање оптерећене обележјима, пре свега експресивним, сигурно остати још неко извесно време део општег језичког фонда.

Такође, не треба занемарити ни улогу штампе, онлајн канала и портала, друштвених мрежа (као што су Твитер и Фејсбук) и самих корисника ових медија (различити коментари на вести и сл.)²⁵ који дају упечатљив креативни допринос у стварању нових сложеница, полусложеница и у комбинацији нових и постојећих лексичких и творбених елемената.

РЕЧНИК С КОМЕНТАРИМА²⁶

антикоронски – 1. који делује против коронавируса и штити од ѿега.

²⁴ Једно од важнијих обележја адаптираности околионализма заснива се и на субјективној процени (Оташевић и Сикимић, 1991, стр. 80).

²⁵ Коментари испод текстова професионалних новинара, друштвене мреже, лични сајтови, блогови и др. уводе лексику разговорног стила у језик новинарства, а затим и у остале стилове (Драгићевић, 2020, стр. 108).

Moram da pohvalim matorce. 90% njih nosi antikoronsku opremu što ne mogu da kažem za mlade (twitter.com, 5. 5. 2020); Lukašenko je ili čudo prirode, ili „struka“ mnogo laže. Ni jedne antikoronske mere se nije pridržavao, maksimalno se izlagao riziku da dobije koronu, išao čak i u crkvu za Vaskrs, i opet nije pozitivan (twitter.com, 8. 5. 2020).

2. који је заштићен од коронавируса.

Антикоронски град у Кини: Кина планира да у провинцији Хебеј изгради нови град заштићен од короне (alo.rs, 15. 9. 2020).

вирус корона – (колокв.) назив за појединачан вирус из групе коронавируса чији је званичан назив SARS-CoV-2.

Svet je u panici više od dva meseca, od kako se virus korona pojavio u Kini (rts.rs, 3. 3. 2020); Зашто се у медијима толико наглашава да руком не треба дирати лице јер се тако, наводно, преноси вирус корона (politika.rs, 30. 3. 2020); Колико су поуздани тестови на вирус корона (politika.rs, 8. 4. 2020).

ИЗОЛАЦИОНИЗАМ – период изолације у време епидемије ковида 19.²⁷

Hvala, pa da se pridružimo na piću kada prođe ovaj izolacionizam (twitter 6. 4. 2020).

ИЗОЛАЦИОНИСТА – особа која је у изолацији у време епидемије ковида 19.²⁸

Novе туžбе izolacionista protiv државе. Kancelarija vranjskog advokata Miomira Tasića pokreće туžбе радника Osnovnog suda u Vranju protiv државе zbog самоизолације у којој су провели 28 дана (infovranjske.rs, 16.

²⁶ Такође би било пожељно да се нове речи периодично, али истовремено и систематично бележе, најбоље би било у виду серијских речничких свезака. Тако би се створили услови да део те лексике који нормално улази у општи стандардни речник буде правовремено забележен, јер не постоје механизми који ће на други начин успешно дати верну слику неологизама у језику (Радовић-Тешић, 2009, стр. 54).

²⁷ Ова реч постојала је и раније и означавала је искључиво политички правац који тежи ограничавању политичког деловања на националне оквире, уздржавању од међународних активности, нарочито у САД (Клајн и Шипка, 2006), нпр.: Дугорочни изолационизам водио би економском колапсу и тешко је замислити да би озбиљено допринео спречавању ширења инфективних болести (politika.rs, 1. 4. 2020); I pored nedovoljne solidarnosti држава чланица EU у кризи пандемije virusa korona, казао је да је концепт EU добар и да није ни за какав изолационизам (blic.rs, 10. 4. 2020); Izolacionizam, povlačenje i nacionalizam могу да буду велики изазов када се траже привремени одговори на неке проблеме, али то неће учинити да страхови наших грађана нестану, напротив, додатно ће их podstaći, казао је Makron (dan.rs, 25. 4. 2020). Данас добија ново значење у вези с коронавирусом и последицама ширења епидемије.

4. 2020); Molim učiteljice da naprave jedan TV čas na temu poznavanje policijskog časa. Kad izlaze kučkari, kad se vraćaju penzioneri iz kupovine, vikendom, radnim danima, kad ne mogu da kupuju -65, izolacionisti, do kad su u pritvoru... (twitter, 3. 4. 2020).

инфодемиа – превелика количина, углавном информација на интернету (непроверених и често нетачних) које се тичу неког проблема, чије је решење на тај начин отежано.²⁹

Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization – WHO), zbog sve veće pojave netačnih informacija o koronavirusu, definisala je novi pojam „infodemija“, koji se odnosi na širenje lažnih vijesti i dezinformacija povezanih sa koronavirusom u medijima i na internetu (byka.com, 31. 3. 2020); Predsednik Belorusije je u intervjuu telekanalu «Mir» na istu temu dodatno rekao: „Ne čini li se i vama da svetski moćnici žele da bez rata – Makron je uostalom sve ovo sa takozvanom koronavirusnom psihozom i info-demijom nazvao ratom – prekroje svet?“ (vesti.net, 2. 4. 2020); Razlog za ovu promenu je infodemija, pojava s kojom ćemo se sve više suočavati, a koja označava poplavu lažnih i polutačnih vesti i informacija koje mogu da imaju katastrofalne posledice u kriznim situacijama (rts.rs, 28. 2. 2020).

карантинац – (колокв. пеј.) особа мушког пола у карантину узрокованом епидемијом.

Не брините биће боље за две, највише три године. Лаку ноћ, карантинци (twitter, 29. 3. 2020); Како се зове цртани где су људи у карантину? Сто један карантинац (twitter, 9. 4. 2020); Gatački parohijski dom dobio prvog karantinca (twitter, 22. 4. 2020).

карантинка¹ – (колокв. пеј.) особа женског пола у карантину узрокованом епидемијом.

Ako ništa drugo, ove mlađe Karantinke će konačno naučiti da kuvaju (twitter, 15. 3. 2020).

²⁸ Такође реч која постоји одраније. Означава присталицу изолационализма (Клајн и Шипка, 2006), нпр. Јувал Ноа Харари: У чему изолационисти греше (Политика); Sadašnja situacija i teorije zavere pogoršaće psihičke bolesti i podstaći rasističku agresiju, ojačati izolacioniste i nacionaliste svuda i na posletku će demokratija, tamo gde postoji, biti izložena još većem preziru (dw.com, 1. 4. 2020). Међутим, у време епидемије коронавируса настаје потпуно нова реч *изолациониста* која означава особу која је (била) у изолацији, што представља однос полисемије. Исто важи за реч *изолационизам*.

²⁹ У фебруару 2020. године тај термин Светска здравствена организација искористила је за означавање (углавном лажних) информација о епидемији.

карантинка² – (колокв.) фризура настала у кућним условима, резултат шишања од стране неког од укућана или самосталног шишања.

Ofarbaj me karantinski, šareno. Ošišaj me na karantinku (twitter, 12. 4. 2020); Što se tiče frizure, furam KARANTINKU (twitter, 10. 4. 2020) Ako se desi ovaj scenario u Srbiji već vidim mnoge koji će furati takozvanu karantinku da ne kažem uraditi jednu Britni Spirsicu (twitter, 25. 3. 2020).

карантинке¹ – (колокв.) колачи настали од састојака у кући за време полицијског часа, својеврсни пандан торти ембарго.

Желела сам да и овај период у којем смо се сви нашли, обележим и „увежем“ за нешто слатко, па је тако избор пао на ове шкољкице колаче које смо од милоште прозвали Карантинке, радног назива Шкољке или Бисери у карантину (organvlasti.com, 21. 4. 2020); Aj na palačinke karantinke (twitter, 7. 4. 2020); Ljudi moji, kako ovo ispadnu odlični kolači! Radnog naziva karantinke (twitter, 9. 4. 2020).

карантинке² – (колокв.) кућне папуче које се чешће носе за време ванредног³⁰ стања.

Ljudi, znate kako se zove obuća za proleće/leto 2020?? – Karantinke! (twitter, 3. 4. 2020); Jbte ja imam karantinke (twitter, 26. 3. 2020) Jutros odneo kevi (72g) namirnice: – Nemoj da mi obuven šetaš po kući, eno ti one karantinke (папуче), па назуј (twitter, 19. 3. 2020).

кашиколизац – (погрд. и разг.) верник, верујућа особа која се причешћује.

Drugi stiže Kašikolizac (*Þvörusleikir*) koji je ljubitelj soseva, kremova, preлива i ostalog što može ostati na drvenim kašikama koje se koriste u spremanju hrane. I onda ih liže. (nordiasenter.com, 18. 12. 2019); Ја ове кашиколисце, што сеђе верницима зову, од сад зовем терористима (twitter, 19. 4. 2020); Ateisti dave koliko i kašikolisci (twitter, 11. 4. 2020); I ateisti i kašikolisci su ovde agresivni (twitter, 15. 4. 2020).

кашиколизање – (погрд. и разг.) причешћивање по православном обичају.

³⁰ Потврде за ову реч налазимо у меми, која је постала популарна на интернету за врло кратко време. Назив *карантинке* односи се на кућне папуче на слици, са обележјем популарног спортског брэнда Најки (Just do it). Такође, на Вукајлији налази се потврда од пре осам година са дефиницијом: *Кићне папуче које се примењују искључиво у emergency ситуацијама и само на госте. Обично кевал једина зна где оне стоје и једина се усудује да се ухвати за њих* (<https://vukajlija.com/karantinke>).

Neuporedivo veći broj će zbog ovog kašikolizanja po svaku cenu da zaključiti da nisu normalni u mozak. (parapsihologija.com, 29. 3.); АУН, baš je zdravo kašikolizanje u korona vremenu!!! (twitter, 28. 3. 2020).

ковид 19 – (мед.) болест коју изазива вирус САРС-КоВ-2³¹

Нова болест (ковид 19) се појавила 99 година након пандемије шпанске грознице, од које је боловала трећина светске популације, а услед ње је умрло више од 50 милиона људи (politika.rs, 31. 3. 2020); Министарство здравља: Не чекајте компликације, идите у амбуланту ковид-19 чим се појаве симптоми (rts.rs, 1. 4. 2020); Ковид 19 стигао и у Србију (rts.rs, 6. 3. 2020).

ковидан – 1. који је оболео од ковида.

Druže, jesi ti kovidan? (twitter.com, 18. 3. 2020); Bolje kovidan nego providan (twitter.com, 13. 4. 2020); Pitanje dana: Da li si kovidan? (grand.online, 15. 3. 2020).

2. који припада ковиду; који се односи на ковид; који потиче од ковида.

За одговор уметности је наравно прерано, али ако ковидни печат буде страдање једног изванредног ликовног ствараоца који је корону добио док је правио споменик једном убијеном премијеру, онда је тај симболички печат мени превише (rts.rs, 11. 4. 2020); Kovidno vreme i političko nevreme (radiokim.net, 27. 3. 2020); Pacijentkinja je tretirana tako zato što je imala izuzetno izražene simptome vezane, i tipične i klasične, ono što savremena medicina zna, vezano za kovidnu infekciju kao kovid (rts.rs, 17. 4. 2020).

ковидација – (колокв. оказ.) промене које у друштвеном животу настају услед пандемије.

Ima i onih drugih koji misle da je „kovidacija“ marketiranja dobar potez jer je ova situacija dobar „emotivni setting“ za prihvatanje i korišćenje brendova (marketingmreza.rs, 8. 4. 2020); „Kovidacija“ uzima svoj danak: izolovanost i stres smanjuju mogućnosti imunog sistema (facebook.com, 13. 4. 2020).³²

ковидаш – (погрд., колокв.) особа која болује од ковида 19.

³¹ Користи се или као пуни назив *ковид 19* или скраћени *ковид*.

³² У коментарима на вести које се тичу политичких активности у време епидемије, наишли смо и на речи попут *ковиденџино* (ковид + евидентно), *ковиденџија* за штампу или ТВ-ковиденџија (ковид + конференција за штампу у време ковида). Свега неколико потврда указује на то да је реч о оцазионализми-ма насталим као резултат језичке игре и имају функцију ироније у помену-тим коментарима (више о лексичкој креативности в. у: Munat, 2007).

Prodaj majko konja kočijaša pa izvadi sina kovidaša (twitter, 26. 3. 2020); Ja nisam blizu korone, ne ližem limenke s pumpe koje su ispipali svi kovidaši ovog sveta (twitter, 3. 4. 2020); Nikom nije mrska para od parkinga, familije s decom se šećkaju, jedva smo se odbranili da nam potencijalni kovidaši ne pipaju kuće (twitter, 28. 3. 2020).

КОВИДИОТ – особа која игнорише упозорења, смернице и правила о јавној безбедности у вези са ковидом 19.

Нова реч КОВИДИОТ, којом се именује неприхватљиво понашање појединаца, заузела је важно место у медијима, а неки од њих су и *Њујорк њуз* и *Дејли њуз*. (rts.rs, 4. 4. 2020); Ковидиот означава особу која не зна, не разуме, не увиђа или не жели да зна за опасност од вируса (jezikofil.rs, 31. 3. 2020); Kovidioti, ostanite kod kuće: Nadležni apeluju na ljude da ne izlaze napolje (telegraf.rs, 4. 4. 2020).

корона – (неформ., колокви.) скраћени и неформални назив за новооткривени вирус из групе коронавируса чији је званичан назив САРС-КоВ-2.

Корона открива искрене пријатеље (politika.rs, 21. 3. 2020); Корона укопала глобални туризам – ове године бићемо „своји на своје“ (rts.rs, 18. 4. 2020); Korona me naterala da savladam Instagram: Penzioner iz Kruševca podelio svoju zanimljivu kolekciju (novosti.rs, 23. 4. 2020).

корона време – период епидемије коронавируса.

И тако у ово корона време седим и разгледам некад „лепе“ успомене али на одређени дио њих се гадим и грозим (twitter.com, 22. 3. 2020); Pa samo su za ovo kratko korona vreme upumpali 6080 milijardi dolara (twitter.com, 15. 4. 2020); Uporedo sa postizanjem sve boljih poslovnih rezultata, čak i u ovo, „korona“ vreme, kompanija GO4YU pokrenula je pozitivnu promenu u društvu zapošljavanjem mladih ljudi (vesti-online.com, 17. 4. 2020).

коронавирус – (мед.) опште име за групу (породицу) вируса добијено на основу изгледа, који асоцира на венац (лат. *corona*); назив за појединачан вирус из групе коронавируса чији је званичан назив САРС-КоВ-2.

Званично, овај вирус још увек нема име, али се широм планете назива коронавирусом, иако су коронавируси опште име за групу вируса, добијено на основу изгледа, који асоцира на венац (лат. *corona*) (jezikofil.rs, 7. 2. 2020); Потврђен је други случај коронавируса у Србији, овај пут код кинеског држављанина (politika.rs, 9. 3. 2020); Енди Мари верује да је можда био заражен коронавирусом прошлог месеца (rts.rs, 23. 4. 2020).

корона идиот – особа која се неодговорно понаша и не поштује препоруке за спречавање ширења епидемије коронавируса или намерно крши правила понашања зарад стицања публицитета на друштвеним мрежама.

„KORONA IDIOTI“ Pojavila se nova vrsta, kašlju starcima u lice i ližu ve-ce šolje, šire se kao virus! (alo.rs, 31. 3. 2020); Вирус корона идиоти су особе које не знају, или их није брига, за опасност од заразе, неодговорно се понашају одбијајући да смање социјалне контакте и прихвате превентивне мере и зато постају опасни по друге [...] Није мали број оних који или не знају за овај аспект епидемије или знају, али их није брига. Овакви појединци су на социјалним мрежама означени као „ковидиоти“ или у преводу вирус корона идиоти. (politika.rs, 30. 3. 2020); Београдски корона-идиоти, јутрос сат времена, на приватном сервису – РТС, шире пропаганду о угрожености „кућних љубимаца“ (twitter.com, 26. 3. 2020).

корона изазов – форма виртуелног изазова³³ (енгл. Coronavirus Challenge) у коме је циљ прекршити правила понашања у време епидемије коронавируса имајући у виду последице нарушавања туђег или сопственог здравља. Укључује лизање различитих површина као што су ручке на вратима, па чак и јавне тоалетне шоље.

Јел' сте видели што Американци имају нову игру, зове се Корона изазов? Лижу вц шоље по јавним местима и надају се да ће добити корону! (twitter.com 1. 4. 2020); Колики је размак између вас двојице док водите емисију? Да промените наслов у Корона изазов 2020? (twitter.com 16. 3. 2020); Млади кашљу старима у лице: Опасан „корона изазов“ на друштвеним мрежама (rs.sputniknews.com 31. 3. 2020).

корона лудило – неразумно понашање изазвано епидемијом коронавируса.

OVAKO SE ZAUSTAVLJA KORONA LUDILO: Iako ste negativni na COVID 19, morate da uradite SLEDEĆU STVAR! (espresso.rs, 1. 8. 2020); Epidemiolozi sa Oksforda, Harvarda i Stanforda tvrde da ovo korona-ludilo možemo da rešimo za samo TRI MESECA... (opozicijanajednommestu.rs, 17. 10. 2020); Onda je nastupilo, kako kaže, „korona ludilo“, uveden je policijski čas i sve je postalo neizvesno (blic.rs 9. 9. 2020).

³³ Изазов је задатак који неко задаје другима како би покушали да га успешно реализују. Снимљене изазове познати стављају на интернет, дистрибуирају их преко друштвених мрежа и на тај начин подстичу, изазивају и надахњују своје пратиоце да га понове.

коронарац – (жарг.) особа оболела од коронавируса.³⁴

Strah je da li će ikada više kafane proraditi, a panika da od honorarca ne postanem koronaras!!! (twitter.com, 27. 3. 2020); Jbt niko više ne žali one koji nisu umrli od korone. Samo koronarci se računaju (twitter.com, 25. 3. 2020).

корона режим – организовани прописани скуп мера за заштиту од коронавируса.

Crna Gora u korona režimu (twitter.com, 14. 3.); A šta će drugo raditi pod korona režimom? (twitter.com, 10. 4. 2020)

коронац – (жарг.) особа оболела од коронавируса.

Evo kod mene preko 70 koronaca i još se prave mutavi (twitter.com 15. 3. 2020); Od večeras se družim samo sa onima koji nisu izašli u kafiće. Sorry, koronci (twitter.com, 14. 3. 2020); Koronci su među nama (twitter.com, 10. 3. 2020); Nekada Solunci, sada Koronci (twitter.com, 11. 3. 2020).

коронација – (неформ.) ширење коронавируса, добијање болести изазване коронавирусом.³⁵

Питање је да ли се све ове речи могу поднети и у мањим количинама, некмоли ако би све биле објављене одједном, дакле завршиле коронацијом на нету. (rts.rs, 11. 4. 2020); Ovo je najbliže šta će Charles ikad doć korunaciji (twitter.com, 25. 3. 2020).³⁶

³⁴ Ова реч није настала у време епидемије коронавируса; задељена је и раније, али са другим значењем. Иако нова по времену настанка, реч *коронарац* је медицински жаргонизам за означавање особе која болује од неке коронарне болести и лежала је на коронарном одељењу, нпр. Normalno je da se vidi u EKG-u da ste koronaras, nista strašno (doktor.rs, 1. 12. 2007); Do ponedeljka neću da čujem reči „posao, operaciona sala, koronaras, istorija bolesti, ambulanta, doktorka, doktorka, doktorka“, itd. Hvala! (twitter.com, 23. 7. 2013). У време епидемије короне реч *коронарац* почиње да се односи на особу оболелу од короне. Овде је у питању однос хомонимије, пошто није реч о истој речи са два различита значења, већ су у питању две потпуно различите речи.

³⁵ Реч *коронација* по пореклу је позајмљеница из енглеског језика (*coronation*) са значењем крунисања и до појаве коронавируса, користила се само са тим значењем, нпр. Inače bogata smo zemlja, može i dve korunacije. Što se kaže ima se, može se... (twitter.com, 3. 6. 2017). Zakasniću na sopstvenu korunaciju tražeći mobilni u tipa fioci s čarapama (twitter.com, 7. 11. 2015); Ako nam predsednik izjavi da mu je više dosadilo da bude predsednik, za kada zakazujemo korunaciju? (twitter.com, 25. 1. 2012). Коронација данас добија потпуно ново значење у вези са вирусом и његовим ширењем. Ове две речи имају исти латински корен (*corona*), од ког су настале и наше речи *круна*, *крунисање* и сл.

³⁶ Реакција на вест да је енглески принц Чарлс позитиван на коронавирус исказана језичком игром.

коронача – (жарг.) коронавирус.

Толко ћу се нагојити на гајби да када ме цепа коронача има да заузнем халу 3 Београдског сајма (twitter.com, 24. 3. 2020); Није коронача тако лоша, ево отказан Еуросонг (twitter.com, 20. 3. 2020); Више ће живота однети тровање хлором него коронача (twitter.com, 16. 3. 2020); Не би било лоше да престанете да објашњавате већ доста пута објашњене и опште ствари о короначи јер ко није схватио до сада, неће ни након вашег објашњења, само уливате нервозу свима, а ако сте сами нервозни грицкајте семенке (twitter.com, 23. 3. 2020).

коронаш – (жарг.) особа мушког пола оболела од коронавируса.

Први твитераш коронаш... све ок, али га нема већ пар дана. (twitter.com, 31. 3. 2020); Jesu oni sigurni da nije koronaš kinuo u čevape dok ih je pravio (twitter.com, 20. 4. 2020); Vidiš da svi beže od tebe ko od koronaša (forum.krstarica.com, 13. 4. 2020).

коронашица – (жарг.) особа женског пола оболела од коронавируса.

Još temperaturu da dobijem i da me proglase koronašicom (twitter.com, 27. 3. 2020); Znači o tebi je koronašica Srbijanović govorila pre neko veče? (twitter.com, 13. 4. 2020); Priznaj da sam neodoljiva bleđa koronašica (twitter.com, 16. 4. 2020); Ako budeš koronašica, dopusti mi da se celivamo (twitter.com, 16. 4. 2020).

коронзиван – позитиван на вирус.³⁷

И даље си короНзиван? (twitter.com, 13. 4. 2020).

коронизација – процес експанзије, ширења и трајања епидемије коронавируса.

Из ове изолације коронизације понећу за сада пет лепих лекција (twitter, 15. 3. 2020); Коронизација – Паника се шири Европом (netmagazin.rs, 10. 3. 2020); ВРЕМЕНСКА ПРОГНОЗА – март: коронизација; април: изолација; мај: адаптација; јуни: нормализација (twitter.com, 2. 4. 2020); Je l' rekao već preCednik da je prošla vlast kriva za koronizaciju Srbije? Ili čuva ekskluzivu za Marića? (twitter.com, 11. 3. 2020); Tviter se polako oporavlja od korone, pojavljuje se ponovo tvitovi koji nemaju veze sa koronizacijom (twitter.com, 12. 4. 2020).

коронирати – заразити се коронавирусом.

Коронираћемо (twitter.com, 7. 4. 2020); Боље да кородираш него да коронираш (forum.krstarica.com, 31. 3. 2020); Nemojte ništa da jedete

³⁷ С обзиром на то да се у нашој грађи наша само једна потврда употребе ове речи, могло би се рећи да је *коронзиван* околионализам. Време ће показати да ли ће се ова форма раширити међу говорницима српског језика.

bar pet dana ako koronirate i izlečeni ste; Sedim tako nešto i razmišljam... Dal' da tažim neki posao i odem da radim, il' da lepo KORONIRAM, pa da odem lepo na sajam da se odmorim i jedem suljpa sa kobajom (dimljena nadam se)... (twitter.com, 2. 4. 2020).

короничар – (колокв.) особа заражена коронавирусом.

Ali pašćeš, slučajno, pritrčaće ti koroničar da te podigne... očešaćeš nogavicom, ramenom nešto gde je koroničar kinuo, pljunuo... 100 scenarija ima... pa i da si kao Tesla pametan!!! (twitter.com, 29. 3. 2020); Večeras film sa tom henksom da ispoštujem brata koroničara (twitter.com, 12. 3. 2020).

корономанија – масовна, општа оптерећеност коронавирусом, хистерија изазвана коронавирусом.

Od početka ove „koronomanije“ mnoge stvari mi nisu jasne (politika.rs 16. 4. 2020); Koronu ćeš dobiti od KORONOMANIJE (twitter.com, 10. 4. 2020); Kao pripadnik „visoko rizične grupe“, kako u ovo vreme koronomanije nazivaju nas starije od sedamdeset godina, imam utisak da su u treći plan gurnuti svi naši klasični zdravstveni problemi, od reume i visokog pritiska do srčanih oboljenja ili slabog varenja... (facebook.com, 14. 3. 2020).

коронски – који је изазван коронавирусом; који је у вези с коронавирусом.

Некима једину утеху у овом коронском стању представља чињеница да су били на Балију за Нову годину (twitter.com, 13. 4. 2020); Догађаји на којима учествују међународни гости, посебно из подручја коронског ризика, треба одказати или се одвијати без посетилаца (telegraf.rs, 12. 3. 2020); Шта сада након коронског краха на берзи? (dw.com, 11. 3. 2020); Како иде са казnama ако некога задавим за вријеме коронске изолације? (twitter.com 21.3. 2020).

коронтин – (колокв.) карантин у доба короне.

Ne kaže se karantin nego korontin jer se virus zove korona, a ne karana (twitter.com, 16. 3. 2020); Da se završi ovaj korontin pa pravac Palmotićeva jer malo ko će normalan posle ovog ostati (twitter.com, 18. 3. 2020); Dosadan ovaj korontin (twitter.com, 11. 4. 2020)

паникдемија – велика количина панике изазване епидемијом коронавируса.

2003. је мој друг месец дана чекао да сахрани преминулог родитеља. Пријатељ, доктор, клиничар, вели да сваке године у сезони грипа стање као у војној болници у Сајгону... Лежи се по ходницима. Добро питање, но од Паник-демије се очито не може постављати (twitter.com, 11. 4. 2020); Zanimljiv primer Švedske – sve otvoreno i sve

radi, deca idu u skolu, sve se odvija uz uz mere zaštite. 2000 inficiranih – 40 smrtnih slucajeva. Prošlogodišnja sezona sezonskog gripa – 12000 inficiranih, 505 smrtnih slucajeva. Pandemija virusa da, „Panik-demija“ ne postoji (twitter, 26. 3. 2020); Проћи ће и актуелна пан(ик)демија али не и моја жеља да поново превалим пут кроз пакао до „Врата раја“ (pravda.rs 14. 4. 2020); Од како је почела ова паникдемија много је овакве деце умрло (facebook.rs 11. 3. 2020). Da prođe ova panik-demija i krecu – Litije. Nadam se, svim srcem (twitter.com, 4. 4. 2020).

посткоронски – (оказ.) који следи након епидемије коронавируса.

Како планирате да се носите с посткоронском депресијом? (twitter.com, 23. 3. 2020); Za par godina kad saberemo žrtve korone sa žrtvama post koronske ekonomske i društvene krize, znaćemo nešto (twitter.com, 20. 4. 2020); U post-koronskom svetu evropske košarke imaćemo možda da mu platimo deset s lukom i kiselu vodu (twitter.com, 11. 4. 2020); Post-koronski svet: Možemo li da stvorimo svet solidarnosti i saosećajnosti? (buro247.rs, 14. 4. 2020).

стендап короничар – односи се на др Бранимира Несторовића, због неуобичајених ставова и ноншалантног понашања у вези с коронавирусом, као и јавних наступа с покушајима духовитости.

Несторовић своју праксу пројектује на друштво. Лепо га Кесић назвао, клоун короне. Stand-up короничар; Još jedan standap koroničar (twitter.com, 14. 4. 2020); Postoji dobra šansa da pretekne standap koroničara po pojavljivanju na tv-u, i da se opasno približi i samom Vučiću, ako mu ovaj to dozvoli (twitter.com, 14. 4. 2020); Dr Branislav N. dobrovoljno ogoljava srpski aktuelni sistem, gde narod treba zabavljati dok god se može i dok god se diše, pa je njegova karijera standap koroničara i počela na zvaničnoj državnoj konferenciji za štampu (nedeljnik.rs, 12. 3. 2020).

трикини – бикини у доба короне, са придодатом маском као трећим елементом³⁸

Хит сезона: Трикини 2020 (twitter.com 19. 4. 2020).

ЛИТЕРАТУРА Бугарски, Р. (2001). *Лица језика*. Београд: XX век.

³⁸ Ова реч је неологизам пореклом из енглеског језика и означава одређени тип купаћег костима, нпр. *Znam da je sve stvar ukusa ali ja kad vidim devojku u onom trikiniju ili kako se već zove, baš mi nije dobro* (twitter.com, 26. 8. 2019); *Jelena Karleuša pokazala kupaći: Trikini je spreman! Donesite leto!* (twitter.com, 19. 3. 2014).

- Бугарски, Р. (2003). *Жарјон*. Београд: XX век.
- Драгићевић, Р. (2007). *Лексиколоџија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Драгићевић, Р. (2011). О неким проблемима творбе неологизама у настави. *Књижевност и језик*, LVIII, (1-2), 89-96.
- Драгићевић, Р. (2020). О неологизмима у српском језику из угла припреме корпуса за израду вишетомног Речника савременог српског језика Матице српске. *Јужнословенски филолоџ*, LXXVI (1), 107-121.
- Јовановић, Ј. (2018). *Лексика ѿјордног значења у именовану човека у српском језику (неодјављена докторска дисертација)*. Филолошки факултет, Београд.
- Клајн, И. (2003). *Творба речи у савременом српском језику. Друџи гео. Суфиксација и конверзија*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- Клајн, И. и Шипка, М. (2006). *Речник сџраних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- Munat, J. (Ed.) (2007). *Lexical Creativity, Texts and Contexts*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Muhvić-Dimanovski, V. (2005). *Neologizmi – problem teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilista u Zagrebu.
- Оташевић, Ђ. (1994). Разграничење околионализама и неологизама. *Научни сасџанак славистија у Вукове дане*, XXII (2), 251-255.
- Оташевић Ђ. (2008). *Нове речи и значења у српском језику*. Београд: Алма.
- Оташевић, Ђ. и Сикимић, Б. (1991). Односи околионализама према времену. *Наш језик*, XXIX, (1-2), 77-81.
- Оташевић, Ђ. и Сикимић, Б. (1992). Творба околионализама у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолоџ*, XLVIII, 67-78.
- Пешикан, М. и др. (2010). *Правойис српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Радовић-Тешић, М. (2009). *С речима и речником*. Београд: Учитељски факултет.
- Simeon, R. (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, I, II, Zagreb: Matica hrvatska.
- Савић, С. (1984). Принципи стварања неологизама у српскохрватском језику. У: Ј. Јерковић (ур.), *Лексикоџрафија и лексиколоџија (161-170)*. Нови Сад: Матица српска.
- Слијепчевић, С. (2013). О сложеним јединицама с препозитивним индеклинабилним детерминаторима страног порекла. *Научни сасџанак славистија у Вукове дане*, 42 (1), 321-330.

Ђорић, Б. (2008). *Творда именица у српском језику*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Ђорић, Б. (2009). *Линџомарџиналије*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

ИЗВОРИ

alo.rs
byka.com
facebook.com
forum.krstarica.com
grand.online
jezikofil.rs
nedeljnik.rs
novosti.rs
politika.rs
rts.rs
telegraf.rs
twitter.com
ictvonline.org

MARINA M. NIKOLIĆ

INSTITUTE FOR THE SERBIAN LANGUAGE OF SASA
UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF SERBIAN LANGUAGE AND LITERATURE

SVETLANA M. SLIJEPCHEVIĆ BJELIVUK

SLOBODAN B. NOVOKMET

INSTITUTE FOR THE SERBIAN LANGUAGE OF SASA

SUMMARY NEW WORDS IN SERBIAN PUBLIC DISCOURSE AS A CONSEQUENCE
OF THE COVID-19 PANDEMIC

The aim of this work is to present the lexical changes in the Serbian language caused by the COVID-19 pandemic. The paper analyses new words that appeared in the Serbian language which very quickly expanded the domain of their use from specific medical terminology and became part of everyday spoken Serbian language, including new words motivated by them.

Types of neologisms emergence are presented (borrowing from the English language, changing or developing new meanings of the

existing words, exploiting the derivative potential of the Serbian language, etc.), as well as their stylistic, orthographic, and pragmatic features. After a detailed analysis, we included a dictionary of neologisms followed by the indispensable comments.

KEYWORDS: new words; neologisms; occasionalisms; compounds; semi-compounds; derivatives; orthography; derivation; Serbian language.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).